

Las obras d'art figurativ

Istorgia dal Museum dal Patg federal a Sviz, part 2

«Fundamentum» – il patg da Brunnen
 Il 1935 è vegnida organisada ina concurrenza tranter ils picturs da la Svizra Centrala per la decoraziun da la fatscha meridionala dal Museum dal patg federal en construcziun. «Ils participants stuevan d'ina vart stabilir la relaziun tematica cun l'edifizi dal Museum, quai vul dir tranter auter cun ils patgs federals e cun las bandieras, e respectar da l'autra vart la surfatscha delimitada gia en ils plans» (Stutzer).

L'emprim premi ha gudagnà il project «Fundamentum» da l'Uranais Heinrich Danioth (1896–1953). S'ovra en colurs mineralas «Keim» furma in'unitad; igl è difficil da separar ils divers elements figurativs. La tematica da l'engirament dals Confederads cundiziunava la composiziun, las colurs han tuttas lur significaziun specifica e l'entira composiziun stat en stretga relaziun cun l'architettura. La fundaziun da la Confederaziun è represchenta da en maniera bain ponderada tenor la concepziun dal temp; al center sa chattan ils umens dals trais chantuns originars cun lur mastrels; a dretga ils bandierels dad Uri, Sviz e Sutsilvania; a sanestra il salter cun il Patg federal ed il scrivant; en la bartga la mamma e la figlia cun l'uffant, simbols da la famiglia sco cella fundamentala dal stadi; en pli ils guardians, ina persunificaziun da la voluntad da defensiun da la giuvna Confederaziun; la muntogna, il guaud ed il lai, furman ils elements cuminaivels da las trais regiuns.

Tranter la proclamaziun da la decisiun da la giuria, l'october 1935, e l'inauguraziun dal Museum il 1. ed ils 2 d'avust 1936 hai dà discussiuns ordvart animadas concernent l'ovra d'art tschernida. Da differentas varts han ins empruvà d'impedir cun tut ils meds pussaivels la realisaziun dal «Fundamentum». Questa campagna subjectiva ed emozionala, iniziada da circuls da Sviz e vegnida fatga, surtut da vart dals adversaris, en maniera virulenta ed offensiva. Ni l'approvaziun dal cusseglier federal Philipp Etter e da l'architect Josef Beeler ni las explicaziuns da l'artist sez n'han pudì pacifitgar ils spiert agitados. La polemica ordvart violenta s'explitga per part er tras la tema dal pievel da la smantscha da l'ost, en consequenza da la quala l'art modern e progressiv vegniva diffamà sco «ester al pievel» u «bolschevic». Perfin il cusseglier federal Etter è vegnì accusà da «tendenzas culturalas da tempra bolschevica». Il gust artistic vegniva identifitgà cun l'engaschament ideologic. Grazia al sustegn dal directur dal Departament federal da l'intern ed a l'influenza d'ina part da la pressa da la Svizra Centrala ha Danioth tuttina pudì realisar s'ovra.

En il portic

Il bist da Danioth: Ovra en bronz da Josef Bisa (1908–1976) da Brunnen.

«Via da la crusch federala» da Josef Rickenbacher.

FOTO: WWW.F64.CH / CC BY-SA 3.0

Heinrich Danioth e Josef Bisa eran buns amis. Els sa scuntravan savens, discutavan da lur obras, da lur preoccupaziuns personalas e da lur experientschas. Suenter la mort da Danioth è Bisa vegnì incumbensà da crear in bist dal pictur. Il bist da bronz è vegnì expost il 1954 en la chasa communal da Altdorf. L'Associaziun Bisa da Brunnen, responsabla dapi il 1977 per il mantegniment e la tgira da l'ierta artistica da lur famus cumpatriot, ha pudì acquirar dal relasch da Josef Bisa il model en gip dal bist da Danioth. Cun la permissiun da la regenza uranaisa ha ella laschà far da Franco Amici a Mendrisio ina copia da bronz e l'ha emprastà il 1985 al Museum dal patg federal. Uschia sa chatta il visitader, che contempla la capodovra monumental dal grond artist uranais, a paucs pass da ses bist. La posiziun significativa dal bist, creà en memoria amicabile, exprima l'unium creativa dals dus artists.

L'ovra dal sculptur da Brunnen sa distingua tras la «forza expressiva, l'omissiun da detagls inutils, la concentrasiun a l'idea fundamentala... la dominanza da la tensiun e la vasta cumpensaziun» (Hans Schumacher). La forza d'expressiun e la capacitad d'animaziun eran ordvart impurtantas a Bisa. S'ovra ha in effect profund. Il Museum dal patg federal posseda da Bisa anc la statua dal «Bälzi», il mat che chamina, ed in pitschen reliev en regurdientscha al servetsch activ dal 1940, expost en il parc.

Eidgenössischer Kreuzweg: Il sculptur e plasticher Josef Rickenbacher (1925–2004) da Steinen, ha creà il 1984 ina via da la Svizra cun crappa e blocs, in'istorgia plastica da la Confederaziun sut l'ensaina da la crusch. Las quattordesch plattas da bronz stabileschan bunamain da sez la relaziun cun la «via da la crusch». La crusch simbolisescha a medem temp la vopna svizra ed il salit cristian. Ella daventa la «crusch en la crusch».

L'artist exprima en ina simplicitad conscientamain simbolica ses pensar fundamental dond en moda significativa ils impuls a la reflexiun ed a la meditaziun davart la via percurrida e quella ch'ins vegn anc a stuaier enchaminar. La disposiziun severa da las plattas rectangularas, exequidas en furma da bandiera, n'è betg casuala; ella maina a la sala dals patgs federals. Il sculptur anticipescha en bronz ed en ses linguatg quai ch'ils documents e las bandieras da la sala espriman en pergamina e saida: il destin cuminaivel sut l'ensaina da la crusch.

«Bälzi»: Il Departament da construcziun dal chantun da Sviz ha organisà il zercladur 1935 ina concurrenza per la realisaziun d'ina figura plazzada sin ina funtauna en la halla d'entrada dal Museum dal patg federal. Josef Bisa da Brunnen ha gudagnà l'emprim premi cun ses «Bälzi», il mat che chamina. La plastica omogena da 90 cm autezza s'adatta bain al spazi disponibil ed a la furma da la funtauna. Il 1941 han ins stui spustar la funtauna cun la statua, «perquai ch'ella

«Wehrbereitschaft» – ovra emblematica da l'iconografia nazionala. FOTO: PAEBI / CC BY-SA 3.0

avess diminui l'effect da la pictura da Barraud» e rendi umid il vestibul. Il «Bälzi» è vegnì mess sin in pedestal da granit en l'arcada. Qua para el però in pau pers; malgrà sia cumparsa decisa guarda il mat malsegir vers il grond parc sin la sculptura monumental intitolada «Wehrbereitschaft».

Chanuns: Il dus chanuns dal 1747 èn vegnids creads per incumbensa dal mastrel e schef da l'arsenal Franz Xaver Wüerner en la cularia da Franz Ludwig Keiser a Sotturn. Els èn vegnids utilisads il 1798 en la battaglia cunter ils Franzos.

L'entrada da l'edifizi principal, la porta da las vopnas: La ferramenta artistica da la porta da ruver a trais alas è in regal da la regenza da Basilea-Citad a l'ocasiun dal 650avel anniversari da la Confederaziun. Cun intermediaziun da l'architect Beeler han ils scolars da la scola svizra da serrers, ina secziun da la scola professiunala da Basilea, stgaffi, sut la direenziun da lur magister Franz Herger, las 22 vopnas dals chantuns ed ils ornamentals. Las vopnas figuradas han ina paraid davos. Els models en gip per las vopnas formalmain las pli difficilas ha creà ina classa da sculptura da la scola professiunala da Basilea, sut la direenziun dad Otto Meyer.

Halla d'entrada e sala dals patgs federals

Halla d'entrada, «Bruder Klaus»: Questa pictura murala impressiunanta da frà Clau da Flia è in'ovra dal pictur genevrin Maurice Barraud (1889–1954). Barraud ha purtà a la pictura svizra ina componenta specificamain romanda che sa manifestescha «en la grazia ed accessibilitad immediata da las picturas». S'ovra è multifara: ella va da l'art grafic – che Barraud dumogna senza paregl – a l'art pictural, savens influenzà da la lit-

teratura, a las impressiuns da viadi, a la mitologia e religiun fin al tema predominant da la figura feminina. Ses pli grond svilup ha el dentant fatg en la pictura murala.

Barraud ha tschernì per la pictura en la halla d'entrada dal Museum la figura simbolica dal protectur da noss pajais, represchenta qua sco guardian dals patgs federals. Il project da Barraud ha gudagnà l'emprim premi d'ina concurrenza, a gronda satisfaziun da ses iniziars, il cusseglier federal Philipp Etter. El aveva sugerì al Cussegl federal d'offrir quest'ovra al chantun da Sviz a l'ocasiun dal 650avel anniversari da la Confederaziun.

Il sontg Clau da Flia, ina figura impurtanta da l'istorgia svizra, descritta memia savens sco eremit in pau curius dal Ranft u sco pacifitgader a la Dieta da Stans il 1481, era en realitad cusseglier, derschader e chapitani da la Sutsilvania, daventà en il decurs dal 15avel tschientaner in'autoritad morala d'emprim urden. Sia uraziun, ses pled e ses cussegl eran zunt stimads tant dals chantuns confederads sco er da bliers prinzis e da bliers citads. Mo uschia pon ins chapir sia capacitad da reconciliar ils Confederads en discordia suenter las guerras da Burgogna. Barraud ha exprimi a moda excellenta quest aspect da l'eremit dal Ranft cun represchentar il 1941 in geni modern dal pievel svizzer sco guid che admonescha ed avertescha.

La sala dals patgs federals, «L'engirament dal Rütli»: Il 1940 ha publicità il Departament federal da l'intern il resultat da la concurrenza per las picturas muralas dal Museum dal patg federal. L'incumbensa per la gronda pictura murala en la sala dals patgs federals è vegnida surdada a Walter Clémin da Ligerz (1897–1988). Il tema da l'ovra difficila e pretensiusa era exponida en la sala dals patgs fe-

derals: l'engirament dals Confederads.

Sin tut la largezza stat la massa dals «conjurati», orientads vers ils aspecturs, cun il maun dretg en posiziun da l'engirament. Els nan prestan betg sarament a lur patrums che sa chattan davant els, ma mintgin exprima si'atgna voluntad da restar liber en etern. Pronts a sa sacrificitar per l'allianza, per lur patria. «L'accentuaziun da la dimensiun orizzontala da la scena da l'engirament tras la disposiziun da la gruppa en la largezza signifitga l'obligaziun vers l'entir pievel – l'obligaziun visavi il Suprem vegn simbolisada en la dimensiun verticala dals mauns che prestan il sarament e dal geni en l'aria sur la scena» (text da Clémin a l'ocasiun da la festa d'inauguraziun il 1. d'avust 1947). Els umans dal preschent duain star quieti davant quest'ovra per udì meglier las vuschs dal passà: uschia ha interpretà a la medema occasiun il president da la Confederaziun Philipp Etter la grondiusa scena da l'engirament.

Durant set onns ha Clémin empruvà da chattar la soluziun adattada. El ha profità da mintg'ocasiun per far skizzas d'umans e figuras, per chattar ils characters tipics per la gruppa circumdanta. Il colorit da las bandieras furma l'element essenzial dal «fresco buono». En questa maniera ha Clémin cuntanschi l'armonia tranter la colur e la disposiziun dal spazi entir.

En il parc

«Wehrbereitschaft»: Il sculptur Hans Brandenberger (1912–2003) da Turitg ha realisà l'ovra entitolada «Wehrbereitschaft». Sin proposta d'in industrial svizzer domicilià a l'ester ha ina associaziun da Svizzers a l'ester finanzia suenter la «Landi» la reelavuraziun da la statua tras l'artist, l'exposiziun dal 1941 en il parc dal Museum a Sviz e la figura en bronz. Il regal generus per il 650avel anniversari da la Confederaziun è vegnì surdà uffizialmain il 1. d'avust 1941. L'artist ha designà sco original il cul en bronz realisà l'enviern 1941/42 suenter in'ulteriura elavuraziun. El ha mantegnì mo il chau da la figura da gip exposta a la «Landi», tut las autras parts èn vegnidas destruidas.

Il monument, numnà a Sviz il «Wehrmann», ha in'autezza da 5,8 m e stat sin in pedestal da granit dal Gotard da 2,9 m autezza. Sin las quatter varts dal sochel è stgalprà en las quatter linguas nazionalas il contegn essenzial dal Patg federal dal 1291. Sin giavisch dal cussegl pitschen dal chantun Grenchun han ins utilisà l'idiom da la Surselva per l'inscripziun rumantscha.

Il monument en sia grondezza e simplicitad vigurusa e cun sia tenuta fitg realistica è senza dubi ina perditga eloquent dals onns plain tensiun da sia creaziun. La sculptura da bronz «Wehrbereitschaft» po vegnir considerada sco ina lavur atemporal en noss stadi cun sia politica generala basada sin il princip da la defaisa nazionala armada. Il «Wehrmann» è daventà ina part integrala dal Museum dal patg federal e da Sviz.

Zäch: Crap commemorativ dal servetsch activ da la cumpagnia da fisiliers da muntogna III/72 (cumpagnia «Zäch»). Il reliev è vegnì creà dal sculptur Josef Bisa durant il servetsch activ da mars ed avrigl 1940. El represchenta in schuldà da Sviz en chamischa da pastur e cun il palfer en maun, occupà cun lavurs da fortificaziun en la regiun da Dietikon.

La presentaziun:
 Dossier «Museum dal Patg federal».

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/?hiid=538
www.chattà.ch